

2020, 7(1): 120-125

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2020.1.120125>

Söyleşi

ERDOĞAN ÖZMEN'LE MELANKOLİ VE NOSTALJİ ÜZERİNE

Gülşay ACAR GÖKTEPE¹

Erdoğan ÖZMEN, psikiyatr.

1987 yılından itibaren uzun yıllar Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde çalıştı. Aura ve Akıl Defteri adlı dergilerin çıkarılmasında yer aldı. Özel muayenehanesinde çalışıyor ve Birikim dergisinde yazıyor.

Yayımlanmış kitapları:

Psikiyatri, Psikoloji, Politika (Zed Yayınları, 1995);
Psikanalizin Serüveni ve Çağrısı (İletişim Yayınları, 2005);
Şizofreni – Öteki Gerçeklik (Pedam Yayınları, 2007);
Rüyada Uyanmak – Bilinçdışı ve Rüya (İletişim Yayınları, 2012);
Vazgeçemediklerinin Toplamıdır İnsan (İletişim Yayınları, 2017).

¹ Araştırma Görevlisi, Hacettepe Üniversitesi İletişim Bilimleri Anabilim Dalı,
ORCID ID: 0000-0002-3193-6712, gulaycr@gmail.com

Söyleşi Tarihi: E-mail aracılığıyla, 30/03/2020 – 10/06/2020

Metinlerinizi ve yazma pratiğinizi; benimsediğiniz yaklaşımın imkanlarını kullanarak, söylediklerinizle tutarlı biçimde insanlığın kayıpları ve kayıplardan da öte olan ilk kaybını, bıkip usanmadan sabırla, geri dönüşler, tekrarlarla ama her yeni metinde yeni cümlelerle, edebi yaratıcılıkla “dile getirerek”, sorularınızla adlandırma arayışını da bırakmadan tutulan bir “yas çalışması” olarak gördüğümü söyleyerek başlamak isterim. Yaklaşım biçiminizin bir özeti, sizin için yine, yeni bir tekrar olacak ama... Psikanalizin toplumsal olanla bağını ortaya koyarak başlayabilir miyiz?

Yazdıklarına ilişkin nazik, düşünceli ve cömert değerlendirmenize teşekkür ederek başlamak isterim. “Yas çalışması” tanımlamanız üzerine de ayrıca düşünceğim. Psikanalizin toplumsal olanla bağından söz ettiğimizde, bir bakıma apaçık bir şeyden söz etmiş oluyoruz aslında. Çünkü, bir takım nöro-bilişsel yatkınlıklar/potansiyellerle ve boş bir çerçeve olarak ve tam bir çaresizlik içinde (ötekine mutlak bağımlı ve muhtaç olarak) hayata başlayan insan yavrusunun, toplumun/kültürün/dilin (demek simgesel düzenin) bir öznesine, konuşan ve cinsiyetli bir varlığa, Öteki/ötekilerle ilişki içinde kendi özgül kimliğini edinen bir bireye dönüşmesi süreci ve hikayesinin teorisi olarak psikanaliz, çoktan toplumsal bir teoridir. İnsan-öznenin oluşumunda toplumsallık en başından itibaren oradadır ve psikanaliz bir bakıma, demek bunun, bu iççeliğin, bu biraradalık ve eşzamanlılığın, bu içkinliğin, ve -deyim yerindeyse- bu eş-tözlü oluşun teorisidir. Sadece büyük ve küçük harfle yazılan öteki’ni düşündüğümüzde bile apaçıktır bu bağ ve ilişki: Demek öznelliğimizin/özne oluşumuzun kurucu unsuru olan küçük öteki, ilk en önemli ötekilerdir. Önce anne, sonra baba, kardeşler ve sonra da hayatımız boyunca önemli olacak ve o ilk ötekilerin açtığı ayak izlerine yerleşecek olan tüm diğer ötekiler. Bunların tümü, bizimle dilin ve kültürün içinden, dilin ve kültürün araçlarıyla, dil ve kültür vasıtasıyla ilişki kurdukları, kurdukları ilişki (bizi tutarken, bize eğilir ve yönelirken, tüm tepki ve kasılmalarımızı, gerilim ve ağlamalarımızı mütemadiyen yorumlarken) yalnızca sözcükler ve kültürel jestlerle aktüalize olduğu için, dili/kültürü/toplumu gösteren büyük Öteki. O yüzdendir ki anne (ilk öteki, mother), aynı zamanda mOther’dır, büyük Öteki’nin ilk ete kemiğe bürünmüş halidir. O halde büyük bir gönül rahatlığıyla denebilir ki psikanalitik teoriye göre, birey diye bir şey yoktur. Birey, çoktan toplumsal ilişki ve bağların bir çökeltisi, kesişimi/düğümü olarak, ötekilerle/diğerleriyle ilişki ve bağların bir ağı olarak mevcuttur. Toplumsal yapı ve ilişkilerin bir özeti olarak asıl anlamına kavuşur birey. Sadece şu sıradan fenomeni dikkate almak bile, bunun ne kadar önemli bir husus olduğunu göstermeye yeter: Tek tek insanları sürekli ne kadar fena ve sefil ya da ne kadar yüce ve iyi oluşlarına göre etiketleyip duruyor; fazlasıyla yücelttiğimiz birini gösterdiği bir zaaf ya da kusur nedeniyle birden yerin dibine sokabiliyoruz. Hemen hepimiz diğerini ideal/normatif bir birey varsayımı ve inancıyla kolayca yargılıyor ve mahkum ediyoruz. Kalpsizce ve nobran bir biçimde vaazlar veriyor, ahkâm kesiyor, eksiklik ve fazlalık listeleri yayınlıyor, mükemmel suç arşivleri oluşturuyoruz. Şu meşhur “kendin ol!” buyruğunun bu zamanın en yaygın sloganı olması boşuna değil. Yine bu yüzden, devasa bir koçluk, guruluk müessesesine, kişisel gelişim sektörüne sahip değil miyiz? Kusur ve yetersizliklerimizi ya da başarı ve üstünlüklerimizi hızla ve eksiksizce değerlendirebileceğimiz bir bireysel ölçüğe, ideal bir birey ölçüsüne sahipmişiz gibi. Bu durumun üstesinden gelmek için her birimizin içinde en koyu karanlıkla en ışıltılı aydınlığın, erdemle düşkünlüğün, en sefil olanla en yüce olanın aynı anda var olduğu tezine sarılmak da tek başına yeterli değildir. Asıl yapmamız gereken şey, insan-özneyi bir düğüm, toplumsal bağların bir düğümü olarak, bir ilişki kipi, ötekilerle ilişkiler ağı olarak kavramak, bunda ısrar etmek bence. Bu aynı zamanda, insanı, değişmez ve sabit bir töze sahip birey anlayışı/kişilik yapıları yerine daima bir çatışma ve değişkenlik gösteren, belli anlamlarda daima bir istikrarsızlık ve tutarsızlıkla ‘malûl’ öznel konumlar uyarınca düşünmek demektir.

Ama diğer yandan, yine belli bir psikanaliz anlayışı ve pratiğini düşündüğümüzde, psikanalizle toplumsal olan arasında o kadar da aşık bir bağ söz konusu değildir. Ruhsallığı/ruhsal yapıyı yalıtık bir biçimde ele

alan, bireyi/özneyi özerk bir kendilik olarak gören, dolayısıyla mütemadiyen o bağımsız ve kendine yeterli ünitenin/birimin kendi içindeki çatışma, süreç ve dinamiklere yoğunlaşan bir psikanaliz anlayışı ve pratiğinden söz ediyorum. Demek bütün vurguyu intra-psişik olana yapan; ego-id-süperego yapılarını ya da bilinçdışını yalnızca bireysel düzlemde, birey-sınırlı olarak kavrayan bir anlayıştan. En nihayetinde, bilinçdışının karanlık, kör ya da irrasyonel dürtü ve itkilerinin ego tarafından zaptedilmesi ve ehlileştirilmesi görevine adanmış muhafazakâr bir psikanaliz pratiği demektir bu. Bütün enerjisini ve dikkatini bireyin varolan toplumsal yapıya/düzene uyum yapabilme kapasitesini 'güçlendirmeye', 'onarmaya', 'iyileştirmeye' hasreden, -biraz abartarak söylersem- kendini kapitalizmin suretine ve temel mantığına göre biçimlendiren ve var eden bir psikanaliz.

Şu var bir de. Günümüzün hakim psikiyatri/psikoloji anlayışının, neredeyse megalomanik/psikotik diyebileceğimiz bir tavırla, insanın sonsuz düşünce/duygu/davranış yelpazesinin tümünü psikopatolojikleştirme ve yüzlerce tanı kategorisi yaratma takıntısını bir kenara koyarak şöyle söyleyebiliriz: Yukarıda andığımız çerçeveye uygun biçimde nevrotik-psikotik ve sapkın çekirdeklerin çoğulluğuyla karakterize iç dünyalara sahibiz. O çekirdeklerin hangisinin serbestleşeceğini ve baskın nitelik olarak, söz konusu zamanın baskın öznellik biçimi olarak öne çıkacağını belirleyen şey, daima mevcut toplumsal/kültürel bağlam ve koşullardır. Demek bir de bu açıdan, bu karşılıklı ilişkiyi anlamak bakımından psikanalizin toplumsal olanı (ya da tersi; toplumsal olanın ruhsallığı) içereceği bir bakışa ihtiyacımız var. Bu, her tarihsel konjonktürde uygun politik konumları ve stratejileri saptayabilmek açısından da gerekli demek ki.

Melankoli tartışmalarının başlangıcını milattan önceki yıllara taşıyabiliyoruz. Bugün ise konuya ilişkin tartışmaların kökleri büyük ölçüde Freud'un Yas ve Melankoli çalışmasına dayanıyor. Her çağın kendine has, baskın gelen bir takım ruh halleri var. Nedir melankoli? Bugün melankoliden toplumsal düzeyde bahsediyor olmamızın nedenleri nelerdir? Bir metninizde², bebeğin Öteki ile (Anneyle) beslenme aracılığıyla kurduğu ilişkideki içe alma ve dışarı atma döngüsü sebebiyle, bebeğin anneyi bütünüyle sevmesi ya da ondan bütünüyle nefret etmesinin söz konusu olmadığı durumun (ambivalans/ikideğerlilik), melankolinin ardındaki zeminle aynı şey olduğuna işaret etmiştiniz. Nedir toplumu ikideğerlilikte bırakan şey ve ona eşlik eden duygular, edimler?

Bu çok kapsamlı bir soru. Nasıl toparlayabilirim bilemedim. Freud'un "Yas ve Melankoli"si çok önemli bir metin gerçekten de. Önemi, kayıp, kayıp nesne kavramlarını ele alması, yas ve melankoliyi kayba verilen farklı tepkiler bağlamında düşünmesi nedeniyle değil yalnızca. Aynı zamanda özdeşleşme, narsisistik özdeşleşme, ikirciklilik/ikideğerlilik (ambivalans: yani iç dünyamızda sevgi ve nefretin birbiriyle çok yakından bağlantılı oluşu, ya da yoğun duygusal bağların söz konusu olduğu her durumda, sevgi duygularının gerisinde aynı zamanda bilinçdışı düşmanlık/nefret duygularının bulunuşu), süperegonun öncülü olarak vicdan kavramı, kendini-yıkıcı (self-destructive) itkiler, egonun bölünmesi (splitting of ego) vb. bir dizi kavramı ilk kez gündeme getirmesi ve böylece sonraki bazı önemli teorik açılımları tetiklemesi nedeniyle de önemli bir metin. Söz konusu teorik açılımlar, ruhsal aygıtın ilk teorisinden (bilinç/bilinç-öncesi/bilinçdışı) sonra ikinci teorinin (id/ego/süperego) geliştirilecek olması ve ikili dürtü (eros/thanatos) teorisidir.

Bu metne bağlı kalarak söylersek melankoliyi anlamının yolu, onu yas ile ilişkisi içinde ele almaktır. Freud'a göre her ikisi de yaşadığımız bir kayıp karşısında verdiğimiz tepkilerdir. Bir nesne kaybı olduğunda; sevilen birini, bizim için değerli bir şeyi, bir ideali vb. kaybettiğimizde ya da bir ayrılık gerçekleştiğinde normal ve patolojik olmak üzere iki yas tepkisi (Freud aynı zamanda yas çalışmasından söz eder) veririz. Normal yas

² Özmen, E. (2020) Vazgeçemediklerinin Toplamıdır İnsan: Yas, Melankoli, Depresyon. İstanbul: İletişim. (s.32-33)

tepkisinde, kaybettiğimiz kişiye ilişkin hatıra, düşünce, duygu ve imgeleri tekrar tekrar gözden geçirir, kaybettiğimiz kişiyi farklı bağlam ve yerlerde tekrar tekrar düşünürüz. Ve her seferinde o kişinin artık burada, bizimle ve hayatta olmadığı yargısıyla karşılaşır ve kaybettiğimiz nesneden ‘temelli’ vazgeçeriz. Libidinal yatırımımızı ondan çeker, onu terk ederiz. Böylece serbest kalan libidomuz kendini yeni bir nesneye bağlayabilir hale gelir, biz de ölüme karşı hayatı seçmiş oluruz. Patolojik ya da komplike yas durumunda, ölen ya da kaybettiğimiz kişiye/nesneye yönelik sevgimize eşlik eden derin nefret ve düşmanlık hisleri nedeniyle süreç başarısızlığa uğrar ve yas çalışması tamamlanamaz. Biraz kısaltarak söylersek, melankolide kaybedilene yönelik bilinçdışı nefret ve kızgınlık hisleri varlığımızı istila eder ve ele geçirir, nesneden ayrılık/kopma gerçekleşmez, “nesnenin gölgesi ego üzerine düşer”, demek bu müşkülata aşmak için kaybettiğimiz kişiyle özdeşleşiriz. Dolayısıyla söz konusu nefret ve kızgınlık hislerini kendimize yöneltir, vazgeçemediğimiz/terk edemediğimiz şeye dönüşürüz. Şimdi yeri değil belki ama, benim hem bu ikili düzene hem de sözkonusu standart yas ve melankoli kavrayışlarına bazı itirazlarım olduğunu ekleyeyim. Şu kadarını yine de söylemiş olayım: Bir özne oluşumuz, kendimizi bir özne olarak oluşturmamız belli bir kayıp/ayrılık içinden gerçekleştiği, dolayısıyla her güncel kaybımız dönüp o temel kayıp zemini ile daima bir tür kısa devre halinde olduğu için (her aktüel kayıp geçmiş tüm kayıplarımızı yeniden özetleyen, tetikleyen, onları şimdiki zamanda yeniden var eden bir boyuta sahiptir) bir yas çalışmasının kendini tüketmesi, nihayete ermesi söz konusu değil bence. Ne de buradaki anlaşılma biçimiyle melankoliyi saf bir patolojik süreç ve ruhsallık olarak görmeye hakkımız var. Ya da, Freud’un melankoli dediği ve özelliklerini tarif ettiği ruhsal ızdıraba bugün depresyon dediğimiz gerçeğinden hareketle, yas ve depresyonla birlikte melankoliyi patolojik çerçevenin dışında ve üçüncü bir kategori olarak yeniden düşünmeye ve başka bir biçimde sahiplenmeye ihtiyacımız var belki de.

Aslında ambivalans, bireysel tarihimiz açısından bir tür olgunluk, gelişkinlik düzeyine ait bir fenomen. Başlangıçta hem dışımızdaki nesnelere, anneyi, diğer bakım veren kişileri vb. hem de kendi egomuzu iyi ve kötü olarak bölüyor ve öyle kavırıyoruz. O erken dönemde anksiyeteye karşı temel bir savunma biçimi bölme. Özellikle “Nesne ilişkileri” okulunun (M. Klein ve takipçileri) psikanalize en özgün katkılarından birisi budur. İyi ve kötü, tatmin edici ve engelleyici, yakın/sevecen ve uzak/soğuk, besleyici ve yoksun bırakıcı (yani iyi meme-kötü meme, iyi anne-kötü anne vb) vb. özelliklerin esasında aynı nesneye ait oldukları keşfi, bu bütünleştirme jesti daha sonra geliştirdiğimiz bir kapasite. Yoğun kaygı ve stres durumlarında, o daha ilkel düzeye, kaygı, korku ve güvensizlikle başa çıkmak için bir savunma olarak kullandığımız “bölme” (splitting) düzeyine regrese oluyoruz. Bugün toplumlarımıza hakim olan şey, mevcut koşulların tetiklediği ve uyardığı daha ziyade böyle bir şey olmalı. Herşeyin siyah ya da beyaza indirgendiği şimdiki hal. Yani, kendimi/zi, kendi grubumuzu, kendi cemaatimizi tümüyle iyi/ahlaklı/melek; diğerini, ötekini tümüyle kötü/şeytan/hain olarak görme eğilimi. Bu, ancak kendi içimizdeki kötü itki ve dürtülerin yok sayılmasıyla mümkün olacağı için söz konusu bölme mekanizmasının belli bir inkâr mekanizması ile birlik Otoriter liderlerin ve popülist politik hareketlerin yöneldiği ve manipüle ettiği şey, bir düzeyde bu belki de.

Nostalji başlangıçta, memleket özlemi çeken askerlerde görülen ölümcül bir hastalık olarak saptanıyor. Bugün ise nostaljinin, "artık var olmayan veya hiç var olmamış bir eve duyulan özlem ... farklı bir zamana (çocukluk zamanımıza, rüyalarımızın yavaş ritmine) duyulan hasret"³ tanımı, büyük ölçüde literatürü şekillendirdi. Öncelikle, neresidir o ev? Yine tanım çerçevesinde nostalji, insanlığın "zamanın geri çevrilemezliğine boyun eğmeyi reddetmesi, modern zaman fikrine isyan"⁴ etmesi olarak ifade edilmişti. Burada sanki eyleyen bir özne tahayyülü var. Ancak nostaljiye ilişkin bu görüş daha ziyade insanlığın zamanın geri çevrilemezliğini kabul edememesiyle, kayıp nesneden kopamamasıyla, muhafazakâr eğilimlerle ilişkilendirildi. Nitekim iktidar alanından görünür biçimde yayılıp gündelik hayatın kılcal damarlarına kadar sızmış nostaljide de gördüğümüz bu. Siz de "özdeşleşme figüründen ziyade mutlak bir efendi arayışını temsil eden bir nostalji" den "baba nostaljisi" nden söz etmişsiniz⁵ Nostalji her zaman muhafazakâr mıdır?

"Artık var olmayan veya hiç var olmamış bir eve duyulan özlem" tarifi çok güzelmiş. Bu tarifi güçlü içerimlerini ve gösterdiği temel bir şeyi ıskalamamalıyız. Bana öyle geliyor ki, bir özne olarak kendimizi daima gelecekte yansıtarak, gelecekte dönerek oluşturuyoruz. Çizgisel bir zamansallığın tümüyle dışında, daima geri-dönüşlü olarak, demek her şimdiki zamanda daima bir gelecek ufku/boyutu içeren bir zamansallık içinde... demek her seferinde geçmişini yeniden yazarak, dahası icat ederek... bu hareketin en güçlü motivasyonlarından birisi, işte o nostalji kavramıyla kuşatmaya çalıştığımız şey sanırım. Yani, geçmişini mütemadiyen yeniden icat etmek, gelecekte sıçramak dışında nasıl mümkündür ki zaten! İnsan ruhunun en temel hareketi olan geri-dönüşlülük (bence psikanalizin en temel keşfidir bu, psikanalizi bir tedavi tekniği olarak mümkün kılan şeydir) tam da o "hiç var olmamış eve", hiç var olmamış eksiksizliğe/tamlığa/bütünlüğe özlem sayesinde. Demek nostaljinin arzusu, tuhaf bir bükülmeye, bu "hiçbir zaman", "asla" kaydı yüzünden geleceğe yöneliktir aslında. Sizin de söylediğiniz gibi, "eyleyen bir özne tahayyülü" vurgusu çok açık. Bu bağlamda "zamanın geri çevrilemezliği" denen şeyin hala bir hükmü ve geçerliliği olduğundan söz etmek gereksizdir artık. "Baba nostaljisi" sanki biraz farklı bir mesele, ve ona dalarsak asıl odağımızı kaybederiz gibi geldi bana.

Nostaljiyle melankoliyi ortak zeminde tartışabileceğimiz kavramsal bir araç arıyorum. Bir taraftan iki farklı zeminden köklenmiş tartışmalar. Diğer taraftan, gündelik dilde kolaylıkla yan yana gelebilen iki sözcük. Bunun bir nedeni olmalı. Eğer, sizin de söylediğiniz gibi, "İnsanın zamansallıkla ilişkisi varlığını biçimlendiren en temel hücre"⁶ ise, zaman ve zaman kavrayışına bağlı olarak özneliğin inşası bu iki olguyu buluşturabilir mi? Modernitenin çizgisel/ilerlemeci zaman kavrayışında özne yapısal olarak belirleniyor. Sizin de belirttiğiniz gibi, helezonik zaman kavrayışı ise özneliğin inşasına izin veriyor, her ileri adımda geride bırakılan içerilerek aşılıyor⁷. Tarihin öznesi melankolik ruh halinde, nostaljik duygu yapısında bu adımları atıyor olabilir mi?

Siz gayet iyi toparlamış ve ifade etmişsiniz işte. Üzerine ne ekleyebilirim, bilemedim.

³ Boym, S. (2009) Nostaljinin Geleceği. (F. B. Aydar, Çev.) İstanbul: Metis. (s.14-16).

⁴ A.g.e. s.16

⁵ <https://www.birikimdergisi.com/haftalik/8586/oedipus-karmasasi-i-genel-manzara>

⁶ Özmen, E. (2020) Vazgeçemediklerinin Toplamıdır İnsan: Yas, Melankoli, Depresyon. İstanbul: İletişim. (s.27)

⁷ A.g.e. s.159

Psikanalizin merkezine, bellekten ziyade unutmaya yerleştirmiş olduğunu söylüyorsunuz⁸. Bu başlangıç olarak ontolojik eksiklikle mi ilgili? Sonra, insanlığın gittikçe bireyselleşen kapitalist düzende kayıpları... Kaybedilen nesneden vazgeçememe, "nesneye olan derin sadakat sürdürülürken"⁹, melankoli anıları çağırılmaz mı?

Sorularınızın kapsamı ve derinliği bayağı zorladı beni. İyi anlamda söylüyorum bunu. Sorarken de düşünmeye çalışmanın ya da zaten özenli ve dikkatli bir düşünme çabasının örneği olması anlamında söylüyorum yani. Kendimizi kaptırsak neredeyse psikanalitik teorik gövdenin önemlice bir kısmını kat etmemiz gerekebilir. Şu anlamda: Bence psikanalitik teorinin yaslandığı -başka önemli şeylerin yanısıra diyerek yine de bir kayıpla ifade edeyim bunu- iki temel kaide var. O iki kaide/ksen boyunca açılan, genişleyen ve gelişen bir teori bence psikanaliz. O aksenlerden birisi, öteki ile ilişki ve bağı, oradaki sevgi yakınlığı, yoksunluk ve hüsrana da içine alacak biçimde travma akseniyse, diğeri kayıp/ayrılık/yas/melankoli akseni. Yani bir travma teorisi, ya da kayıp/ayrılık teorisi olarak psikanaliz. Zaman zaman psikanalizi bu aksenler uyarınca düşünmeye çalışan yazılar yazdım, evet. Yas (yas çalışması) ve melankolinin yerleşik anlamlarına itiraz etmeye çalıştım. Ama şimdi görüyorum ki, bunu biraz daha sistematik biçimde yapmalı, odağımı derinleştirmeliyim. Benim için bu anlamda bir hediye oldu bu sorular.

Söyleşimizi, gündelik rutinlerimizi alt üst eden gündemle ilgili, tamamız editörlerinden Göze Orhon'un sorusuyla bitirelim: Moment Dergi'nin Nostalji ve Melankoli sayısı hayli sarsıcı ve dramatik günlerde yayına hazırlanıyor. Corona virüs sonucu yüzbinlerce insanın enfekte olması, on binlerce insanın hayatını kaybetmesi, ihtimal ki bundan elli sene sonra (hatta belki bugün bile) modernlik ve kapitalizmin biyografilerinde belki İkinci Dünya Savaşı'nın ya da Yahudi Soykırımı'nın bıraktığı türden büyük gedikler, bu gediklerden türeyen sorular, sorgulamalar getirecek beraberinde. Burada belki, modernlik ve nostaljinin ikiz kardeş olduğunu, modernliğe dair her devinimin nostaljik titreşimler üretebildiğini hatırlamak gerekiyor. Diğer yandan, geçenlerde Rober Koptaş'ın hatırlattığı gibi¹⁰, yas tutma olanağının hem olayın kendi nitelikleri (cenazelerin özel bir tertibatla törensiz kaldırılmasından tutun da, ölüm döşegindeki kişinin yakınlarıyla görüşmemesine kadar) hem de devlet eliyle elimizden alındığı ağır, yaralayıcı bir toplumsal olay deneyimliyoruz. Yine yasını tutamayacağımız, bırakın kim olduklarını, kaç kişi olduklarını bile bilmemize izin verilmeyen kayıplar... Belki çok erken, belki çok spekülatif ya da fazlasıyla izdüşümsel bir soru ama; bugünlerin nostalji ve melankoli açısından bakiyesi ne olacak sizce?

Bence, daha temel bir kayıp parantezi açmalıyız bu döneme ilişkin. Sadece öldükleri için kaybettiklerimizle sınırlı olmayan bayağı geniş bir konu bu. Eğer kaybı daha geniş bir çerçevede, yani herhangi güncel bir kaybın ya da nesne kaybı ihtimalinin özne için temsil ettiği tehlikeyi libidinal tatmin nesnesinin zaten daima eksik/kayıp olduğu gerçeğiyle bir arada ele alarak söylersek çok daha kapsamlı bir kayıp envanteri oluşturmamız gerekiyor: sahip olduğumuzu sandığımız hiçbir şeye gerçekten sahip değilmiz meğer. En başta da ziyadesiyle zayıf, savunmasız, çaresiz varlıklarımız. Köken ve kader birliğine sahip büyük insanlık ailesinin bir parçasıydık ya da o ailenin bir parçası olduğumuz ölçüdeymiş önem ve anlamımız. Umarım bu konularda güçlü ve kalıcı içgörüler edinerek geçeriz bu dönemden. Umarım, şimdi maruz kaldıklarımızın bize gösterdiklerini ıskalamaz ve daha dengeli ve mütevazı, daha eşitlikçi ve ortaklaşmacı bir hayat ve dünya hedefi için büyük bir işbirliği ve dayanışmanın vesilesi kılarız.

Teşekkürler

⁸ A.g.e. s.183

⁹ <https://www.birikimdergisi.com/haftalik/9150/10-ekim-kayiplarimiz-yas-ile-melankoli-arasinda>

¹⁰ <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2020/03/28/bir-olu-arti-bir-olu-iki-degildir/>